

Co zachovat a co opustit?

Když nic nechybí tam, kde chybí Bůh... S tímto titulem uvedl německý teolog, sociolog a katolický kněz Jan Loffeld v loňském roce na německý trh knihu, která z různých stran zkoumá fenomén náboženské lhostejnosti. Od jara, kdy kniha vyšla i česky, otevírá diskuse také u nás.

„Vždyť jenom svatá víra / ač svět jí pohrdá / zdroj štěstí otevírá / lék choré duši dá,“ zpívá se v jedné kancionálové písni pro liturgické mezidobí. Jan Loffeld by se zřejmě nebál k této tradiční představě přidat otazník. Na základě sociologických studií ukazuje, že prožívání religiozity nebo hledání smyslu života je mezi

německými respondenty čím dál méně patrné. A nepřítomnost Boha nutně nemusí znamenat, že tito lidé žijí nenaplněně.

Loffeld, profesor teologické fakulty v nizozemském Utrechtu, se v knize *Když Bůh nikomu nechybí* (Portál 2025) snaží popularizovat své výzkumy německé společnosti, která se stále více sekularizuje. Dvě hlavní velké církve – katolická a evangelická – se tam potýkají s úbytkem členů a hlavní body Loffeldovy interpretace bychom mohli shrnout následovně:

1. Náboženská lhostejnost je novým normálem

Křesťané tvoří jednu z mnoha nabídek v sekularizované společnosti. Nelze spoléhat na předpoklad, že lidé nutně potřebují zodpovědět otázky smyslu života. Nechybí jim.

2. Odtrženost křesťanských pojmů od sekulárního života

Loffeld ukazuje, že slova jako „spása“, „vykoupení“ a další klíčové pojmy evangelní zprá-

vy o Bohu a člověku ztrácejí v dnešním světě rezonanci. Mnozí pokládají svůj život za dobrý nebo smysluplný, aniž pro ně mají tyto koncepty význam.

3. Nástraha „optimalizačního paradigmatu“

Kniha vyvrací představu, že krizi církvi vyřeší reformy, díky nimž se lidé k Bohu a prožívání víry v církevním společenství vrátí. Optimalizace je nezbytná, ale sama o sobě nepřináší efekt „mávnutí kouzelným proutkem“. To může zapojené lidi frustrovat a spouštět pocit bezradnosti. Jednoduché řešení nebo recept na zvrácení sekularizace neexistuje. Místo toho Loffeld navrhuje dopřát si zkušenost Bílé soboty – vnitřní transformace.

4. Vstoupit do Bílé soboty

Za „Bílou sobotu“ Loffeld označuje „den prázdnoty, den přechodu a setkání nového se starým“. Je to den, kdy si církev má umět připravit ztráty a odcházení a naučit se rozlišovat, co zachovat a co opustit. Podle Loffelda ve-

de tento postoj ke svobodě od starých zvyků, smíření s umíráním a k přípravě na vzkříšení – zrod něčeho nového.

5. Autenticky svědčit

„Navzdory traumatu ze ztráty bude ‚všechno dobré‘. Bude to dobré tam, kde budeme zažívat Boha, kde se o něm bude vyprávět jako o tom, který osvobozuje, zachraňuje a činí život bohatým v oblastech, kde okolní svět nic nenabízí nebo kde nám něco schází,“ shrnuje Loffeld v závěru knihy.

Naše tematická dvoustrana může být dalším „slovem do pralice“, nebo spíše souzvukem různých hlasů v diskusi o tom, jak se Loffeldova zjištění týkají nás, křesťanů v Česku. S knězem Josefem Prokešem jsme hovořili o možných důsledcích Loffeldových tezí pro evangelizaci. V anketě jsme oslovili šest hlasů z různých pastoračních prostředí.

Četli jste Loffeldovu knihu? Oslovila vás? Odpovídá vaší zkušenosti, či nikoli? Budeme rádi, když nám o tom napíšete na e-mail dopisy@katyd.cz. ONDŘEJ ELBEL

Zout si opánky před tajemstvím druhých lidí

Jak přistupovat k evangelizaci ve společnosti, kde lidem zjevně Bůh nechybí ke štěstí? Zeptali

jsme se P. JOSEFA PROKEŠE, faráře ve Vodňanech a správce poutního místa Lomec.

S jakými pocity jste knihu četl?

Pocitů se dostavilo víc, ale nejvýraznější byla úleva. Najednou jsem totiž četl o trendech, s nimiž se sám v životě české církve a v pastorační službě setkávám. Jan Loffeld k těmto trendům nabídl reflexi, která ukazuje cestu a smysl.

Jakou myšlenku máte na mysli?

Opravdu oceňuji, že Loffeld pojmenoval nástrahy tzv. optimalizačního modelu. O co jde? O situace, kdy vidíme, že se naše pastorační snahy mívají s účinkem. Získáváme pocit, že když budeme pracovat dokonaleji, úspěch se dostaví. Máme pocit, že se konečně začne dařit, až bude více kněží, až budeme lépe pracovat s laiky, až budou naše fary otevřenými centry. Tomu Loffeld říká optimalizační model. Jsou to svůdné myšlenky, ale dlouhodobě nás to naplňuje únavou a frustrací, protože samotné reformy nestačí.

Loffeld místo toho nabízí obraz Bílé soboty – tedy času a prostoru, kdy si dopřejeme odstup a spočinutí. Neznamená to, že máme rezignovat na reformy. Naopak. Máme si ale uprostřed našich snah přiznat, že se nám pastorece vymkla z rukou. Teprve ticho Bílé soboty nás může dovést k setkání se Zmrtvýchvstalým.

Co to znamená pro vás na Lomci, který nazýváte poutním místem pro hledající?

Jsem zvyklý, že na poutní místa a do duchovních center přicházejí lidé, kteří hledají. Jdou na pouť, protože prahnou po uzdravení, radě, nadhledu, posile atd. Možná dnes ale lidé potřebují také pocítit, že i samotné poutní místo prožívá Bílou sobotu – vydává se na cestu a hledá.

Papež František v jednom listu tvrdil, že poutní místa jsou důležitým prvkem pro obnovu Evropy. A možná právě tím, že mohou být místy hledání, kde na poutníky čekají lidé, kteří vědí, co to znamená hledat, nevědět, ztráta blízkého nebo smyslu života. Poutní místa se tak mohou vydat na cestu, která může být inspirací pro celou církev.

Po generace převládalo mezi křesťany přesvědčení, že v každém člověku se skrývá duchovní struna, která se dřív či později může rozeznít. Loffeld si ale všimá, že mnoho lidí žije

Dopřát si Bílou sobotu. Ve farnosti, společenství, osobním životě.

Snímek Ivana Bužková / Člověk a Víra

šťastně bez Boha a tvrdí, že jim nechybí. Jakoby žádnou takovou „strunu“ neměli. Jak se tím mění přístup k evangelizaci?

Je to teze velice provokativní a sám Loffeld říká, že je potřeba ji dále ověřovat a propracovávat. Je-li tomu tak, paradigma evangelizace se skutečně mění. Myslím, že se můžeme hodně učit například od kaplanů v armádě nebo ve věznicích.

Když u nás ve Vodňanech na státním gymnáziu učím filozofii nebo se podílím na adaptačních kurzech, musím ke své roli přistoupit jako vojenský kaplan. Nehraju si na to, že nejsem knězem. Mým cílem v tu chvíli ovšem nemůže být nábor nových členů do církve. Kdybych to ve státní škole dělal, zřejmě mě brzy propustí. Proto si se studenty vyjášňuji, co pro ně znamená, že je farář učí filozofii. Musejí se v tom cítit bezpečně.

Vodňany jsou malé město. Když působím na gymnáziu, dostanu se postupem času téměř ke všem zdejšími rodinám. Je to zajímavá

brána k lidem, ale jak by řekl papež František, musím si při tom zouvat opánky před tajemstvím druhých lidí.

Odpovídá vaší zkušenosti, že přibývá lidí, kteří jsou nábožensky amuzikální nebo k duchovnímu světu lhostejní? Český název knihy je úderní: Když Bůh nikomu nechybí.

V německém originálu se kniha jmenuje: „Když nic nechybí tam, kde chybí Bůh“. To je důležitý posun. Zásadní je nepřistupovat k nevěřícím lidem se zjednodušením, že to jsou ve skutečnosti nešťastní chudáci, kterým pouze nedošlo, že potřebují Boha. Často to jsou velice aktivní, čínorodí lidé, kteří mohou vést krásný a kvalitní život. A zdá se, že jim Bůh nechybí. Bůh bere v tomto pojetí lidskou svobodu natolik vážně, že nám dovoluje být šťastní i bez něj. Není pro člověka nutností, ale volbou.

Jestli skutečně nechybí, ve mně zůstává provokací, nemám to v sobě uzavřené. Loffeld

dovy postřehy ale otupují hroty církevní sebe-důvěry, že my máme klíče, které ostatní nemají. A že, až se ostatním pokazí život, přijdou si pro klíče za námi. Loffeld ukazuje, že jako církev stojíme před obrovským tajemstvím Boží existence, jež je větší než náš koncept duchovní struny, kterou čekáme v každém člověku.

Ve mně ta kniha nespouští relativismus, že naše snažení nemá cenu. Naopak nás může vést k tomu, abychom dovolili Bohu být Bohem. Takovým, jaký on je. Ne takovým, jakého jsme si nadefinovali.

Změnil se po přečtení knihy pohled na vaše farnosti nebo společné promyšlení, jak tady být pro druhé a pro sebe navzájem?

My jsme tu knihu ve farnosti četli jako postní četbu. Nevybavuje se mi konkrétní krok, který bychom díky knize udělali. Ale myslím, že se snažíme i na farní radě dávat prostor Bílé sobotě. Neřešit jen praktické věci v zajetých kolejkách, ale otevírat se i překvapivým nápadům. Umět poodhlédnout od toho, jak se to vždy dělalo. Umět říct: „Bože, tohle nám moc nejde. Prosím, ukaž nám, kudy máme jít.“

Máte konkrétní příklad?

Myslím, že takovou Bílou sobotou byl čas covidu. Vypadly nám nedělní bohoslužby, prožívali jsme bolest z odloučení. Ale hned, jak to bylo možné, jsme naskočili do starého režimu. Jak by vypadalo naše prožívání víry, kdyby kněz najednou na měsíc vypadl a nepřijela by za něj žádná náhrada?

Jak k takové proměně mentality mohou přispět jako jednotlivci?

Jako jednotlivci nejsme nezávislí na rozhodnutích, která učiní lidé ve vedení diecézí. Není to ovšem čekání na pokyny, které přijdou v obálce z biskupství. Je to spíše závislost amazonského pralesa, kde proměna ekosystému začíná ve stadiu bakterií. Pozorují to na Šumavě. Staré smrky uschly a lámou se. Pod nimi je ale příroda neuvěřitelně kreativní, probouzí se a mravenci dělají svou práci. Prales naší církve se začíná měnit už tím, že otevře Písmo a rozlišují, jak žít jako křesťan ve 21. století. Cesta kupředu nicméně záleží především na kreativě Boha a víře, že on svou církev vede a nemusíme se o ni strachovat, protože je Božím projektem. Bonaventura Bouše říkával, že církev, která nemá v srdci Krista, není vnitřně pravdivá a stejně umře.

Nejsme zodpovědní za udržení církve při životě, nýbrž za vlastní život a svědectví. Pasuje mi k tomu citát od Tolkiena: „Nám nepřísluší zvládnout všechny zvraty světa. Jen udělat, co můžeme pro dobro let, do nichž jsme postaveni, vykořeňovat zlo na polích, která známe, aby ti, kdo přijdou po nás, mohli obdělávat čistou zemi. Jaké počasí budou mít, o tom my nerozhodujeme. Někteří se domnívají, že zlo dokáže udržet na uzdě jen velká moc, ale já to tak nevidím. Temnotu drží na uzdě drobné každodenní skutky obyčejných lidí, malé skutky laskavosti a lásky.“ (one)